

Leto III.

List 13.

Na Dunaji 1. Julija 1877.

S A M O T A R.

6.

Pri pósteljki molčé je stala mati,
 Ko sem zvečer domóv se vernil z dela;
 Pogleda me — ne treba vpraševati,
 Predobro sva molčé se razumela!
 Oh, v bolečinah hčérka se kriví:
 S pestjo nemilo smert ji — gerlo davi!

Pogleda me — in ta pogled mi pravi:	Ne čuješ-li, kakó zdihuje, stoka?
Terpim, zakaj mi ne pomagaš, oče! —	Nedolžni glas v nebó ne najde pota?
Oh, dete, eden te lahkó ozdravi,	Ti mirno gledaš, meni serce poka,
On vidi te, a pomagati noče!	Kakó je razžalila te sirota? —
Jaz serčno kri prelil bi zate rad,	Ne! ne poslušaj mene, ženo glej,
Saj zate vsaka žila v meni bije.	Klečé te moli, grenke sólze toči*. —

In terpka mi bridkost sercé zalije,	Zdravnik mi je dejal: v človeški moči
Obup in serd se mene polastita;	Rešenja ní; jaz nič ne rečem ženi. —
Užaljena mi duša v nébo vpije,	Enajsta ura bila je ponoči,
Pregrešni človek stvarniku očita:	Oterpnen slonel sem, tù plane k meni:
„Ti oče? — jaz sem oče, gledati	Otrok umira! — Skočim, zgrabim ga,
Ne morem jaz terpečega otroka!	Pogleda, dahne še enkrat in — mine.

Bolest mi kakor blisk sercé prešine,
 Ko nagne glávico cvetica véla;
 Potem več nisem čutil bolečine,
 Seboj mi je bolest in radost vzela! —
 In vse je bilo zopet kakor prej,
 A midva nisva bila več vesela! —

B. M.

MEŠČANSTVO KOROŠKO V SREDNJEM VEKU.

Spisal J. pl. Kleinmayr.

(Dalje.)

Pri tej priliki naj omenimo, da takrat Koroška ni imela samó redovnih šol (stiftschulen), temuč tudi takó zване ljudske šole, v katerih je koroška mladina zadobivala učeno izobraženje. Po izgledu flanderskih in italijanskih mest so tudi tu ob času Sponheimov ustanovili posebno v vojvodskih mestih take šole, katere so imele nadomestiti redovne in samostanske. V dokaz temu nam je podpis scholastika Henrika št. Vidskega na neki svedočbi leta 1220., 10. prosinca. Kasneje nahajamo, leta 1355. in 1397. podpise učitelja celovskega. Šolstvo torej, in to posebno šolstvo v smislu takratne dobe, ni bilo na ravno slabih nogah.

Tergovina in obertnija ste lahko razevelí, in ravno tergovina in obertnija ste prava naravna pogoja za razvoj zdravega meščanstva. Obóje pa je lahko razvilo se pod brambo mogočne pastirske palice. Le tu so bili najpreje osebno prosti meščani, od katerih je mogla iziti in razširiti se politična svoboda.

Ker so v tem smislu gledè na skerbí za mesta vladike mnogo storili, tudi posvetni knezi niso mogli drugače, in resnično nahajamo, kakó so si v tej zadevi prizadevali posebno Sponheimci, da se njih mesta tembolj okrepíjo. Mnogo je temu koristilo tudi to, da so bili Sponheimci v dobrem sporazumenji sè Staufi.

Za časa vladarstva Staufov ima gotovo zgodovina srednjega veka najlepšo svojo dobo. Oni niso samo deržavi podali takega političnega vpliva, kakor ga do istihmal še ni imela, temveč so tudi z mogočno roko si prizadevali vrediti notranje razmere. Trudili so se red in pomirje med raznimi stani napraviti; oni so tergovstvo in obertnijo oživili, umetnost in znanstvo podpirali. S temi vladarji so bili vedno v tesni zyezi Sponheimci, in ta zveza je na njih mesta jako dobro vplivala. Če prav se ni v času njih vladarstva vse gledè na svobodno meščanstvo zgodilo, vendar imamo vsaj takrat prvi pričetek boljši dobi in to v Velikoveci, št. Vidu in Celoveu.

Pridružile so se temu še križarske vojske in njih nasledki, ter dobri večinki za kraje naših planin. Takrat se je seznanil in spoznal tujezemec z nami, in nasprotno; tergovina in obertnija ste zopet oživeli, znanost, umetnost in večja zavednost so se udomačile. Kakor Konrad, Miroslav I., Miroslav II., takó so tudi grofje Siegfried in Bernhart in vojvoda Ulrik II. in Sponheimci potovali v Palestino, ter so ob enem na raznih popotovanjih na Italijansko Staufe spremljevali. To je imelo največi vpliv na razvoj naših mest, na hitro vzbujó našega meščanstva. V krajih, kjer je nekedaj znanost in umetnost kraljevala, v krajih, v katerih so se verige kovale narodom, v teh krajih so možjé seme za boljšo bodočnost daljne domovine na-

birali in sem ter tja nehoté z novimi, dobrimi idejami se povernili k domačemu ognjišču. Tu se je kvas stavil in kmalo je krepko in krepkejše vzhajati pričel na veselje ostalih, na veselje meščanstva!

Italija je bila takrat gledé na mestovne uredbe, pravi izgled municipalnih vstanovitev in določeb, pravi izgled lepo se razcvetujoče trgovine in zdrave obertnije, in mnogo teh določil so zanesli Sponheimci v svojo domovino, v mesta koroška.

Ob času knezov iz hiše avstrijske so se vedno bolj in bolj množile pravice in svobode meščanov. Z nova se je prerodil na zdravi podlogi sezidani občinski red in hitro se je ukoreninilo blagostanje mest in trgov. Sicer je mnogokako mesto zopet propalo in to hitreje, kot se je okrepilo, a za to je na drugem kraji zopet drugo mesto iz novega oživelo in vesele kali lepše bodočnosti pognalo. To nas ne sme motiti, saj je že naravni zakon tak, da eno pogine in se drugo rodi, nič pa se sploh pri tem prevratu ne pogubi!

Pozabiti nam ní, da so tudi Solnograščani in Bamberžani tekom druge polovice srednjega veka vse storili, da se njih mesta dičijo, in tudi tu je meščanstvo v kratkem do prave veljave došlo. Sploh razvidimo, da so veliko prej vladiška mesta zadobila moč in splošno veljavo, nego pa vojvodska.

Narasio je na ta način zdravo in jedernato meščanstvo. Posebno je dičila meščana pravica, da si je smel voliti po lastni prepričbi mestne in krajevne gosposke, in mnogo je vsemu temu pripomogla ureditev obertnjijskih strók in medsebna bratovščina.

Odlikovalo se je na dalje meščanstvo v drugih mu še pripadajočih predpravica. Imeli so n. p. v posameznih mestih predprave glavni zalóg; takó je bila v št. Vidu izločno privilegovana glavna zalóga za železo; v Brežah glavna zalóga vsega skozi posestva Solnograščanov dovedenega blaga. Oba ta kraja pa je v trgovinskem smislu daleč prekosil bogati Beljak. Vsakoverstno blago, ki je skozi kanalsko dolino iz drugih pokrajin in posebno iz Benetek dohajalo in zopet tja odhajalo, moralo se je tu nekoliko časa založiti.

Mnogo privilegij in predpravie je od strani mestnih posestnikov zadobilo meščanstvo in povsod opazujemo skoraj bojazljivo hrepenenje knezov in vladik kolikor le mogoče razvoju mest hasniti. Vsakdo je želel svojemu mestu najglavnejše pravice in koristi prirediti; vsakdo izmed mestnih posestnikov je želel ves zaslužek v eni in isti okolici zediniti in si na ta način pridobiti dober zaklad blagostanja in imetja; kajti, če je bil podložnik ubožen, tudi knez ní imel kje jemati in le v blagostanji meščanstva je bila pomoč in prava rešitev plemstva. Prav zgodaj so takó imeli meščani koroških mest osebno, samolastno imetje in posestvo in mnogokrat so jih naprosili plemiči v denarno pripomoč, takó je n. p. celó cesar Miroslav večkrat prosil meščane naših mest denarne pomoči in za dobrega sveta in cesar Maksimilijan jih je celó hotel všteti med deželske stanove.

(Konec prih.)

ZORKO.

Podoba iz dijaškega življenja.

I.

(Dalje.)

- Pismo noša. Gospod Zorko?
- Zorko. Jaz!
- Pism. Prosim, podpišite!
- Zima. To bo nekaj. Pisanje ti je vendar le časi prijetno rokodelstvo; koristna iznajdba!
- Zorko. Imaš li kaj drobiža, Zima?
- Zima. Samo debelo — kakor ti.
- Pism. Pustite, prosim, prihodnjič; z Bogom, gospoda! (Odhaja.)
- Zorko in Zima. Z Bogom!
- Zima. Kakó sodiš, Zorko? Ali naj odložim? (Tiplje pismo.) Nekaj je videti, da bo, pa ne Bog vé kaj. Od doma?
- Zorko. Očetova roka!
- Zima. Blažena ročica! pa kaj čakaš? „Efeta“! Izpusti iz zapora tiste živalice božje, daj jim duška, da ne zaduše.
- Zorko (razpečati pismo, vzame denar iz njega, ter ga dá nekaj Zimi). Ná, za zdaj! — Jaz moram zavžiti očetove nauke, mnogo jih je, kakor je videti, in zasluženi so tudi.
- Zima. Dober ték, da ti zaležejo; jaz nisem prijatelj taki jedi. — Ali, kaj ti pa je, Zorko? Bled si in treseš se; pa vendar ne, da bi bila kaka nesreča! Oče, mati?
- Zorko. Vse zdravo, doma vse zdravo; ali moj stric —
- Zima. Tisti tam na Nemškem, tisti bogati, ki pravijo, da na mérnike meri svoje zlato?
- Zorko. Blag mož — ní ga več!
- Zima. Ej! jokal se pa vendar ne boš! Kaj pa ko bi — česar Bog ne daj —? Blag mož! prav takó, „de mortuis nil nisi bene“. Dokler je mož živel, govorilo se je drugače o njem; dejali so, da je bil oderuh, skopuh; da samemu sebi ni belega kruha privoščil.
- Zorko. Svet človeka mnogokrat krivo sodi.
- Zima. Dobro, saj nič ne pravim; naj v miru počiva. „Mors aequo pulsat pede“ — i. t. d., kakor mi Latinci pravimo. Potolaži se! In zdaj?
- Zorko. Prosim te, prijatelj, pojdi; meni je treba za nekaj časa samote.
- Zima. Mehka duša! Z Bogom torej, pri Troparji!
- Zorko. Z Bogom! (Zima odide.) Ali se mi sanja? (Prime zopet pismo.) Tú je pisano černo na belem. — Oj tí blaga duša! In še zahvaliti se ti ne morem. Ali spomenik ti pa hočem posta-

viti, spomenik, da bode svetu priča moje hvaležnosti! Najlepši spomenik pa bodeš imel v mojem sereu. V daljni, tuji deželi nisi pozabil svojih, nisi pozabil mene, ki sem te takó gerdo zanemarjal. Pisal si mi bil, vabil me k sebi; jaz ti še odgovoril nisem. Mislil sem v svojem nespametnem ponosu, svet bi morebiti ménil, da lazim okolo tebe iz samopridnega namena; ne, rajši berač do smerti! In vendar sem te rad imel, in tí si imel mene rad. Ko si bil še doma, govorili so ljudje, da si hudoben, da ne moreš nobenega človeka terpeti; midva sva si bila vélika prijatelja; pestoval si me, igrače mi delal in slednjič si me brati in pisati učil z velikim poterpljenjem. Potem si šel nanagloma z doma, še zdaj ne vem, zakaj.

Zima (pride.) Zopet sem tukaj, samo kadila sem bil šel kupit. Ná, kádi, duša!

Zorko. Hvala, nič se mi ne ljubi.

Zima. Potem mora pa že hudo biti. Veš, ljubi moj Zorko, tisto s tistim tvojim stricem, ki ga morebiti še poznal nisi, noče mi nič prav v glavo. To mora kaj družega biti. (Vzame pismo z mize.)

Zorko. Pústi, pústi!

Zima. Ne, vse zastonj; jaz moram vedeti, kaj te je zadelo; zakaj sem pa tvoj prijatelj! — — Ká-aj? To je tvojega očeta pisanje? Podobno mu je; prvi april tudi ni danes. Tí si Zorko, jaz sem Zima, v tvojem „kabinetu“ sva, solnce sije skozi okno, in to, kar imam v roki, je tvojega očeta pisanje! Da bi se šalil stari mož, ne! Zorko, kaj stojiš in molčiš? Govori, vriskaj, skači, pleši! Jaz bi vse razdrobil iz samega veselja; takó sem vesel, veš, kakor ko bi bilo mene zadelo! In pa toliko! ljubi moj Zorko, veš, kó bi bilo tudi za eno ničlo manj, vendar bi bil še lep dar božji. Stric, to ti je ena izmed najpametnejših naprav na tem svetu; stric, stric, kakó nekako prijetno se mi glasi zdaj to sicer malo, vse premalo čislano ime. Dozdaj res nisem vedel, kaj je stric. Bral sem večkrat v romanih in časnikih, da rastó v Ameriki dobri; ali kakor zdaj vidim, tudi nemški niso narobe. Jaz imam sicer tudi nekaj takega, domá, pošten mož, ní da bi dejal, da ne, vsega spoštovanja vreden; ali da bi se kedaj kaj takega domislil — časi kake čevlje, to je vse; dobre, terdne čevlje dela mož, glej ti so njegovi; Bog mu daj dolgo življenje! — Ali kaj čeljustám? Zorko, Zorko, zlata duša, naj te objamem; zdaj boš imel življenje, kakor vrabec v prosu! In ženitovanje bomo tudi kmalo imeli; pošteno dekle si izvolil, veš, če ne boš morebiti zdaj malo više sezal —

Zorko. Zima!

Zima. Nu, nu, beseda ní konj; saj ne, da bi ti kakó odgovarjal; jaz le pravim, ako bi hotel, zdaj kjer hočeš lahko poterkaš; tak dečko in tako bogastvo!

Zorko. Če hočeš, da ostaneva prijatelja, takó mi ne smes govoriti!

Zima. Ne bodi hud, samo izkušati sem te hotel. Takó je

prav, takó je možáto; Zorko je bil vedno blag mož, in blag ostane. — Zdaj pa zaverti se, pojva; tukaj je vse takó nekako tesno!

Zorko. Meni se ne ljubi!

Zima. Čuden človek! Grem pa sam; to bodo gledali!

Zorko. Mordà vendar ne boš — prosim te, Zima, nikar me ne smeši!

Zima. Lepa smešnost, jaz jih poznam mnogo, ki bi bili radi takó smešni. To mora na dan; ne ubraniš mi, če mi koren v usta potisneš. Na sv. Stefana zvonik bi splezal ter razglasil vsemu Dunaju veselo novico: Zorko, naš Zorko, moj prijatelj Zorko —

Zorko. Samo glej, da doli ne padeš! S teboj je težko govoriti.

Zima. Vsi ne moremo biti enako modri; jaz nimam žabje kervi v žilah, da bi postal, kakor bi trenil iz berača Kalister, pa bi stal in gledal, kakor ko bi mi bile kokoši kruh pozobale. Torej, kje in kedaj?

Zorko. Zvečer, kakor po navadi!

Zima. Takó je prav. Bog te živi! (Odide.)

Zorko. Dobra, poštena duša, samo malo na debelo! — Zdaj, Zorko, je pameti treba, pameti! Todà kaj odlašam? K njej, k njej! o to bo veselje, sam se ne morem veseliti, saj je vse samo zanjo, vse njeno. Zdaj ji ne bo treba več tistega polhišnega podučevanja po dnevu in tistega vbadanja pri luči, ne njej, ne materi njeni! Lepa gospa bo moja Jela, z vsako se bo lahko mérila. Vse jo bo gledalo, ko bova hodila, ali pa vozila se po ulicah, kakor se bode nama ljubilo. — Kedó me že zopet moti, da človek nima mirú! Prosto! (Jela vstopi.) Jela! ti pri meni?

Jela. Kaj pa sem hotela, ker te ní že toliko časa k nam? Nekaj posebnega me je napotilo k tebi, lahko si misliš. Ní mi bila lahka pot, že popraševati po stanovanji je neprijetno.

Zorko. Nekaj posebnega? Tvoje posebnosti! Če hočeš zvedeti kaj posebnega, beri to pismo, Jela!

Jela. Radovedna nisem, to veš; pismo lahko čaka. Najprej naj ti povem, kaj se mi je zgodilo. Nič neprijetnega! Dobila sem iz Gradca vabilo za učiteljico na dekliški odgojilnici.

Zorko. In tí —?

Jela. Lahko si misliš, da sem z veseljem sprejela tako ponudbo, v sanjah bi si ne bila mogla želeti lepšega mesta; kakor nalašč je zame. Jutri že odpotujem; prišla sem slovo jemati.

Zorko. In mati?

Jela. Pojdejo z menoj. Zaradi njih sem najbolj vesela; brez truda in skerbi bodo zdaj lahko živeli.

Zorko. Kaj pa jaz pravim, ne prašáš?

Jela. Kaj bi prašala? Saj bi si tí sam ne mogel izmisliti boljšega zame.

Zorko. Jaz pa pravim: Iz tega ne bo nič!

Jela. Kakó to govoriš? Saj vendar nisi hud, da te nisem prej vprašala? Kaj bi raji, da se naj še dalje vbijam po hišah?

Zorko. Z mojim privoljenjem ne boš hodila ne v Gradec, ne drugam nikamor, ne tí, ne tvoja mati! — Poglej to pismo, Jela!

Jela. Ne vem, v kaki zvezi bi bilo to pismo z mojo ponudbo.

Zorko. Beri, potem govori! (Jela vzame pismo, hitro ga pregleda, potem ga položi mirno na mizo.) Kaj praviš, Jela? Taka sreča! (Hoče jo objeti, Jela mu brani.)

Jela. Sreča? Mogoče; mogoče tudi, da ne.

Zorko. Ali pojdeš zdaj še v Gradec?

Jela. Jutri, kakor sem rekla. — Hudo mi bo, ako bom morala iti brez tvojega privoljenja, vendar pojdem!

Zorko. Jela! Tvoje vedenje je čudno, meni nedoumno! Zdaj, ko bodeva lahko živela brez truda —

Jela. Ti, morebiti, jaz ne! Svet te bode imenoval bogatega, jaz sem —

Zorko. Kar je mojega, ni-li tudi tvoje?

Jela. Do sedaj še ne!

Zorko. Kader hočeš, bode poroka, jutri, danes; samo reci, dà!

Jela. Ne! Jutri bom v Gradci!

Zorko. Jela! — — Ti imaš vzrok, katerega jaz vedeti ne smem! — Ti si —

Jela. Prijatelj! Ni ga še mati rodila, da bi imel pravico, očitati mi kaj: ti najmanj!

Zorko. Odpusti, Jela! Ali ti si terdovratna, ne terdovratna, terdoserčna, brezserčna si tí!

Jela. Jaz sem pametna.

Zorko. Zdaj vidim, da me nimaš rada, da me nisi nikoli rada imela; in jaz, ki sem se takó veselil —!

Jela. Ravno zato, ker te imam rada, iz serca rada, ravno zato takó ravnám. Dajem ti dokaz ljubezni, da si krepkejšega ne moreš želeti. — Prijatelj, ali bi vsaka ženska na mojem mestu ravnala takó? ali me res ne umeješ?

Zorko. Nikedár te nisem videl take!

Jela. Ker ni bilo priložnosti. Torej je res treba, da ti jasno, razločno govorim? Vi moški, kakor je videti, niste posebno tankoslušni. — — Glej, dragi prijatelj moj! Prišlo ti je nenadno bogastvo; — pusti me, naj govorim! — Kar je bilo, ni več; nastopila ti je druga doba; ti nisi več, kar si bil!

Zorko. Tega pa vendar ne boš mislila, da me je bogastvo za las izpremenilo, da sedaj drugače mislim! Kaj me takó poznaš?

Jela. Ti si blag mož, prijatelj; ali bi drugače jaz tu stala pred teboj?

Zorko. Zakaj torej takó govoriš?

Jela. Poterpljenje! Najina pogodba je bila sklenena pod drugimi uveti; ti si prost!

Zorko. Ti govoriš kakor odvetnik.

Jela. Kakor boš ti kedaj govoril, kakor je edino pravo! Glej, ti si zdaj bogat, mlad si in — drugo sam veš! Prijatelj je bodeš imel na izbiro, obsuli te bodo, kakor čebele cvetočo deteljo, moški — in ženske! Saj veš, kak je svet.

Zorko. Tebe, ali nobene!

Jela. Zdaj takó govoriš, in prepričana sem tudi, da ti gre iz sereca, kar govoriš. Zdaj bi me vzela, verujem ti, da rad; tudi jaz bi bila rada združena s teboj — ali, prijatelj, leto mine, mine drugo — kedó ti je porok, da bodeš vedno mislil, kakor misliš sedaj?

Zorko. Jela! Ti govoriš razžaljivo.

Jela. Bog vé, da te nočem žaliti! Kedó ti je porok, pravim, da bi te s časom ne začela obhajati misel: prenaglil sem se. O vem, kazal bi mi tega nikoli ne, zato si preblag; ali ženske imamo ostro oko. In ko bi prišel ta čas, — jaz bi bila nesrečna, prav nesrečna! Glej, jaz nisem več takó mlada —

Zorko. Saj si vendar mlajša od mene!

Jela. Vendar za moškega si ti mlajši; ženski cvet se naglo osuje; cvet! lepota nisem —

Zorko. Jaz je lepše ne poznam.

Jela. Z menoj ni treba takó govoriti, kakor ménite moški. da je treba govoriti s ženskim svetom; mnogo slabosti imam, té se čutim prosto. Tebi je zdaj ves svet odpert, živel boš — nekaj časa, kakor tič v majniku, vsega dosti. Videl boš deklet, mladih, lepih, bogatih in — prijaznih, ni čudo, ako bi se ti kje katere oko prijelo. S kratka: jutri pojdem v Gradec!

Zorko. Poznam te, da imaš svojo glavicco, da te ni pregovoriti. Dobro, naj bo; pojdi v tisti svoj Gradec; jaz moram takó nemudoma potovati na Nemško — prvi nasledek moje sreče. Ali kader bode vse v redu, upam da kmalo, potem se mi ne boš več branila.

Jela. Nisi me prav razumel.

Zorko (nevoljen). Torej, koliko časa mi bo še čakati? Govori, postavi obrok!

Jela (pogleda v pismo, po kratkem premiselku): Dve leti!

Zorko. Jela, ne šali se z menoj!

Jela. Dve leti, kakor sem rekla, od današnjega dné. Toliko časa, upam, bode dovolj, da se — uletiš; da se — morebiti premisliš. Če bodeš čez dve leti še teh misli, poroči mi, tvoje poročilo bo z veseljem sprejeto.

Zorko. Jela, ali se res ne daš omečiti, ali me hočeš nesrečnega storiti? Reci vsaj — eno leto!

Jela. Dve leti, ne ure manj; škoda besede! Kaj meniš, da bom jaz lahko čakala? Ali takó mora biti. In zdaj — z Bogom!

Zorko. Kaj hočem? saj te poznam, vdati se ti moram, dasi s takó težkim, težkim srcem! Ti storiš z mano, kar te je volja. Ali eno prošnjo mi bodeš vendar uslišala, moraš mi jo uslišati, za dokaz, da je res, kar si mi rekla, da me res rada imaš! Glej, Jela,

ves svet me bo blagroval, ali jaz ne morem imeti nikakega veselja z vsem svojim bogastvom, ako ostane samo — moje. Jela! reci, da vzameš, kar ti bom dal; najraji bi ti dal vse, saj vem, da bi bilo v najboljših rokah, samo ako bi ti hotela. Jela, obljubi mi to!

Jela. Ne beliča! — Ne bodi žalosten; nisem te hotela žaliti; ali to mora biti takó!

Zorko. Če že zase ne, pa za svojo mater.

Jela. Za svojo mater hočem sama skerbeti; ne dam si kratiti tega veselja.

Zorko. Tvoja zadnja beseda?

Jela. O tem zadnja moja beseda!

Zorko. Ali te smem kedaj obiskati?

Jela. O tem ti ne rečem zadnje besede; pismeno! — Moj čas je potekel. Pač mi je še mnogokaj na serci; veš, ljubi moj prijatelj, ti si dober, blag človek, ali —

Zorko. Lahkomiseln, zavpravljiv — govóri naravnost!

Jela. O, kaj ti sam? ali tvoja družba, tvoji prijatelji, ki jih boš posebno zdaj toliko imel; ali čemú dobri nauki in sveti, čemú vse svarjenje! svet, življenje uči moža, vse mora izkusiti sam!

Zorko. Vidiš, Jela, ti veš, da mi je treba podpore, naslombe, in vendar me puščaš samega!

Jela. Ženska moža voditi — narobe svet! — In zdaj — z Bogom! (Obervivši se v stran, obriše si solzo.) Podaj mi roko! — Bodi mož!

Zorko. Takó se hočeš ločiti od mene? še poljuba ne?

Jela. Čez dvé leti — ako prideš — kolikor jih bodeš hotel!

Zorko. Ti me ne boš pozabila?

Jela. Jaz tebe? O da bi me ti takó ne!

B. M.

(Konec I. dela; dalje prih.)

PROBTINE.

I.

Smešni so otroci,

Smešni so očaki,

Smešni bogatini,

Smešni siromaki.

Pervi blebetajo,

Drugi klepetajo;

V sreči tretji se koráčijo,

Zadnji pa za njo beráčijo:

In to blebetanje,

In to klepetanje,

In vse to koráčenje,

In vse to beráčenje, —

Sklepa modrih mnenje,

Vse to je — življenje!

2.

Takó tekó nam leta,
In z njimi tečemo mi;
Vse, kar nam up obeta,
Tja v eno mér beži.

In Kronos te ustavi:
Počakaj, bratec moj!
Zvečer pa meni pravi:
Sedaj pa ti postoj!

3.

Kakó vsi tesno, strogo
Druge sodimo,
Po istem potu vendar
Skupaj hodimo.

Denès še um in pamet
Naša sta voditelja:
Pa jutri sta pohlep in strast
Naših del roditelja.

N A R O D U.

Ti rod si moj, jaz sin sem tvoj; Ti rod si moj, jaz sin sem tvoj;
Obá sva vklenena v gorjé! Jaz reva sem, in reva tí!
Če nama kerči se sercé v bolestih, Po svetu koderkoli solnce sije, —
Tegá na svetu nikdo drug ne zvé. Nikjer sočutja nama ní!

Baptista.

PLAVICE IN SLAK.

Spisuje Ivan z Verha.

I.

GOSPODA JE TU!

Ubogi, ubogi Dobrujčani! Ta „naša nedelja“, ko imajo pri svetega Jakoba podružnici shod, bode jim celo pamet zmešala! Ali ní dovolj, da obhajajo danes takó svet dan, za pravim sv. dnevom o božiči neki najsvetejši? — Ne, to še ní dovolj, ampak naklepetilo se je nekaj, česar bi si nihče ne bil, še v sanjah ne, domišljeval. To je — gospoda. Najstareji pod podružniškim zvonom ne pomnijo gosposkega voza v vasi. Ali je čudno, da se zaradi tega pretaka mnogokomu kri bolj urno in burno po vročih žilah. Res, da se je moralo to ravno ta dan naklepetiti!

Včeraj v soboto gospode še ní bilo videti. Prav pozno v noč, ko je bilo že vse pospalo, pa je priderčala v vas. Opazil je ní nihče, če ni kak pes ali kak mladenič pod oknom zaostal. Ali ta pač ní imel časa, ozirati se po nji! A zjutraj na vse hladno zgodaj, kedó jo izvoha prvi? Pastirski paglavci. Danes ne ženó na pašo: o takem svetem dnevom se jim je odpustilo. A v posteljah poostati jim tudi ni dalo, prvi so na nogah, ter se počno, kmalo ko dan ozvoni, z velicim vriščem po vasi pojati od enega konca do drugega.

Nekaterikrat že so veršali mimo Bošticeve hiše in zopet nazaj, a mahom, kakor bi treščilo vanje, postojé trije ali štirje nekaj korakov od Bošticevega vogla. Ugledali so nekaj, kar jim je sapo za-

perlo. Saj jim jo je pač lahko, ker sredi dvorišča se sveti lep gosposki voz, da človeku kar vid jemlje, ko se prvi solnčni žarki vpró v kolesa. V tacem vozu se neki prevažajo svetniki po nebesih; lep je, sveti se in blešči in znotraj je z drazim žametom ali svilo — nekaj takega je gotovo — opažen čez in čez. Ves roj, ki se je od zaostalih podil dalje, prisopiha na njihov klic nazaj. Začuden pa tudi preplašeni stermé, za voglom skriti, na dvorišče. Kaj bode iz tega? Malokedó se upa iz zatišja na prosto, pa če je že kateri toliko serčan, ena noga je vedno na tek pripravljena, ker tisti-le bradati, gerdogledi kočijaž, ki se z gobo, vodo in cunjó okrog voza ukvarja, blisne v časih takó peklensko divje po radovednih glavah, da jim kar možgane pogreje. Kakó imenitna in gosposka je pač gospoda, ki seda v ta voz. Vsi vedó dobro, kader potegnejo pri Bošticovih zaprašeni „koléselj“ izpod strehe, če se peljejo v svate ali kam drugam, komu pripada umivanje in snaženje? Velikemu hlapcu? — Ne, tudi malemu ne, ampak to je pastirjev posel, njemu se spodobi, ne onim dvem. A ta gospod pri vozu je takó košato in ošabno opravljen, da bi se gospod učitelj sam o največih praznicih ne upali, meriti se z njim.

Kakor bi ustrelil, raznese se glas po vasi, da so pri Bošticovih z gospodo založeni čez in čez.

Je li to toliko čudo? Pri taki hiši se gospoda sme in se lahko oglašajo, ker na kmetih bi ji moral z lučjo para iskati.

Sredi vasi stoji na malo vzvišenem stalu, široko podstavljena, kakor oče Boštic sami, ki veljajo vselej in povsod za dva in tri. Sezidana je v visoko nadstropje in nekaj sežnjev od ceste v stran pomaknena; prostor pred njo, kjer se ustavljajo vozovi, zalegel bi v mnogem mestu za majhen terg. Ko bi oče Boštic hoteli bahariti, dejali so v časih, pokrili bi jo lahko s tolarji, a bahariti nočejo.

Taka je ta hiša.

Naj se nam ne šteje za zelo, da toliko časa ne povemo, kaka je in koliko je gospode. Petero, gospod in gospa Skalarjeva, njih sin Veso, prijatelj Bošticovega Stefana (prejšnja leta sta se skupno šolala v glavnem mestu) in mlada sorodnica, lepo dekle, kakih šestnajst let; Stefan je peti.

Ko se je po vsi vasi razkličalo, da so tu, ugibajo modre, stare glave: Čudno ní, vrane se bratijo z vranami, kmet s kmetom in gospoda z gospodo. Saj so pa postali tudi pri Bošticovih nekako gosposki, odkar se je Stefan jel učiti po imenitnih mestnih šolah. Takó prijazno, ko nekedaj, zdaj tu ní več. Polagoma so jeli vaščanje z necim svetim strahom zahajati v Bošticovo kerčmo, kader je bil Stefan doma, ali pa tudi, če ga ní bilo doma; drugi so celo popolnoma izostali. Dá, mnogo se je premenilo pri hiši in postalo neprijetno, odkar je postal Stefan „gospod“, hoče se reči, odkar se je vpisal mej „lemenatarje“. V tem času, ki ga imamo sedaj v mislih, končal je ravno prvo leto, ter se z gospodo svojega prijatelja, dunajskega jurista, pripeljal domóv na počitnice.

Proti osmém vstane gospoda. Zajutrek si dá prinesti gori v svoje sobe, v prvo nadstropje. Po zajuterku zakliče mlada gospica doli na dvorišče: „Jean, Jean!“

„Jean“ se je ravno na hlevnem pragu obuval. En svetel čevlji si je bil ravno na pol obul. Klic mladega dekleta ga pretrese, kakor bi ga gad pičil. Urno izpusti čevlju ušesa, ter šepa in teče, družega v roci deržeč, pod okno h gospici.

„Milostna gospica, velite?“ vpraša s ponižnim priklonom.

„O polu desetih napreži.“

Pastirska družčina je stala še vedno za voglom, zmanjšala se ní, rajše pomnožila, a ko zašepa kočijaž od hleva proti voglu, udere s šumom in vrišem ves roj po cesti doli, najserčnejši naprej, drugi za njimi.

Oče Boštice so kaj neizterpljivo čakali v veži, da pride gospoda vendar že na spregled. Nemirni hodijo po veži s ceste na dvorišče in z dvorišča zopet na cesto. Ta preklicana gospoda, koliko ima opravka in kakó se pripravlja, kakor grešnik na smert. A naposled, proti poludesetem privozijo se vendar le počasi po stopnicah doli v vežo. Oče Boštice primaknejo svojo čepico z desnega ušesa na levo in jo celo malo pridvignejo, kakor bi hoteli dati glavi malo duška in novega zraka. In zatem pozdravijo z nemškim „dobrim jutrom“, ne da bi dejal, nemška govoricca jim je morda bolj v čislih, ne, samo pokazati hočejo, da kaj vedó, in da več vedó, ko drugi po vasi, in da je res, kar so časih temu ali onemu dejali o svoji glavi: taka je, da jo vi drugi po moji smerti na kol nataknite, pa jo hodite za svet prašat. Gospoda naj zvedó, da v Dobrujini, če tudi je takó osamljena mej hribe potisnena, da celo tu nemška govoricca ni bela vrana.

To se vé, da posebnih bogatij nemškega jezika bi Boštice ne mogel pokazati; nemški „dober dan“, „dobro jutro“, dober večer“, „lehko noč“, to je vse. Ne, še nekaj vé in zna namreč šteti. — Todà kako je že s tem? — Res, pri „ans“ začne, kakor drugi, ter neha pri evanček“, kakor drugi še dalje štejejo. Pa ní treba misliti, da morda dalje ne zna več, samo toliko je opomniti, da mu štetje ne gre odslej več takó dobro z jezika, kakor pred 20, ker vsak čas pohodi in preskoči po štiri, pet, deset števil. Todà, on sme takó, in smel bi, če tudi bi se tirjal od njega davek za vsak preskok. Pri „sto“ („úndart“, takó on izgovarja) pa je, kakor bi mu jezik za zobmi obtičal, samo dve števili še ve, ki pa tem več zaležete: „taužent“ pa „maljón“.

V vasi mu ní nihče kos, in v vsej župniji samo trije, gospod župnik, gospod kaplan in gospod učitelj (prav gotovo pa nikakor ní, pravi Boštice o poslednjem); z bericem in vsacim družim pa bi se spoprijel, in rokave čez komolec zavihal, ter ga treščil ob tla, kolikorkrat bi bilo treba. To se vé, da o Stefanu se samo ob sebi umé, da on vé več, on sam več, ko oni trije skupaj, g. župnik, g. kaplan, g. učitelj in še beric po verhu, ker v novih šolah se učé neki sila veliko.

Vsaj Bošticeva in Stefanova misel je taka. Zato pa bi Boštice najrajši, da bi se mu vsa vas odkrivala posebno danes, ko je toliko gospode v hiši, da se tamá dela.

Skoraj četert ure že stoji voz pred vežo, pa gospodi še ne pride na misel, posesti vanj. Govorjenja imajo toliko in smejanja, kakor bi se danes pervikrat videli in zadnjikrat, in potem nikdar več. Vznemirjen gre Boštice dvakrat ali trikrat v sobo pogledat na uro, ter prav ponižno opominja: „Da maše ne zamudimo“. Ti sveti križ božji, kakó se pripravljajo! No ženski ste kaj urni, prvi ste v vozu, a oni trije, g. Skalar, Veso in Stefan, toliko da se ne sporekó, kedó izmej njih naj prvi sede. G. Skalar prosi Stefana, Stefan g. Skalarja, češ, da je njemu tó preveč česti. Naposled pa prime gospod Stefana za roko, ter ga posadi zadaj na sedež, kjer sedite gospa in gospica in zavkaže kočijažu: „Poženi!“ — S tem se je stvar končala in voz oddirja proti cerkvi.

Boštice pa gleda za njimi, ter se jezí: „Ali so gospoda bedasti ljudje! Predno sedejo, pripravljajo se, kakor bi tri mesece ne šli z voza. Človek pa skoči, če tudi voz mimo njega dirja, kar od tal znak nanj, ter takoj sedi prav“.

Pred cerkvijo je sila ljudstva, mnogo jih je prišlo na shod celo iz sosednje župnije, posebno mladi svet, moški in ženski. Ali so spenjali glave k višku! Tak voz že dolgo ní stal pred cerkvenimi vrati, odrasli komaj pomnijo; pač enkrat sta se pripeljala gospod in gospa iz bližnjega gradú, dve uri od tod, pa prinesla sta le zijala na prodaj in šla v cerkev, ko je bilo opravílo že minolo, denašnja gospoda pa takoj, ter moli kaj pobožno, in sicer ona edina, drugi pa od samega čudenja zamudé pri povzdigovanji in obhajilu terkanje na persi. Denašnje pridigo so gospod kaplan nalašé malo prikrajšali, pa vérne ovčice so vendar le komaj pričakale koneca: nekateri, zadaj za durmi, izmuzali se celo pred „genitori genitoque-jem“, koj po „ite missa est“, ko pa se priklonijo gospod monstranci zadnjikrat, zaverši doli po cerkvi, kakor po gozdu pred hudo uro. Vse se gnjete iz cerkve, prvi se vé, da so vaški paglavei. En curek se jih požene proti zakristiji: z vriščem, stokom in jokom se pehájo skozi duri; drug curek pa se potisne po cerkvi doli. Zadaj za vrati jim huda prede! Nekateri zaidó mej komolce od odraslih fantov. Neusmiljeniki jih stiskajo, kar kosti dajó, zdaj pa zdaj poseže celo kaka roka po kateri posebno živi glavi. To je vrišč, jok in stok!

Po stari šegi očetov napravi se zunaj pred cerkvijo nagloma fantovski „spalir“, zakaj, o tem se ne vé nič gotovega povedati, le dekletom se zdi, da mora takó biti, posebno danes, ko ima skoro vsaka pokazati, če ne vso čisto novo obleko, pa vsaj kak svilen robec, ali nove zlate uhane, ali družega kaj, ker naša nedelja ní kar si bodi.

(Dalje prih.)

LITERARNI POGOVORI.

(Dalje.)

Bistveno je lirični pesmi, kakor umetnosti sploh, da méri na čút; in sicer lirična pesem naravnost, neposredno na čút. „Iz serca v serce“, to velja pri lirični pesmi prav od besede do besede. Iz čúta mora izvirati in čút buditi. Pesem, katera ne zadostuje temu prvemu pravilu, ne velja. Naj bo še takó umetna, iz samih lepih besed in podob sestavljena, ako mi ne gré v sercé, imenuj jo pesem, jaz ji pravim — „fraza“! Ako pa hoče pesem zbudjati čút, treba da izvira iz čúta, in to iz krepkega čúta. Znano je, da sta jok in smeh kakor pravimo „nalezljiva“. Ako pa hočeš, da me tvoja žalost gine, da zbudi moje sočútje, da žalujem s teboj, treba, da je resnična, krepka, globoka, drugače se ti bodem morebiti posmehoval, ali pa bodem celo nevoljen; isto takó je z veseljem. Kolikokrat slišimo jokati otroka takó, da nas njegov jok nikakor ne gane; ta jok je pa tudi tak! Ali čuj siroto, ki se joka, ko ji mater v grob nesó, ki je zdaj sama, zapuščena, ki nima žive duše več prijazne na svetu; poslušaj jo in ako ti njen jok serca ne pretrese, da se jokaš z njo, lahko si prav pošten mož pred postavo, ali serca nimaš in jaz bi ti ne dajal rad človeškega imena. Ta jok je pa tudi ves drugačen! Če pravičnega molitev predira oblake, ta jok stresa „nebeški strop“. Ali si morebiti slišal krepkega moža jokati? to ní več jok, to je — potres! — Ko ženska dobi lepo novo obleko, to je veselje, ne? Ali ko zagleda mlada mati svojega prvorojenca na persih, to je že drugo veselje; in ko se verne stari mamiči čez toliko let edni sin iz vojske, nenadoma — rekli so ji, da je padel — to je zopet drugo veselje, in rad bi videl človeka, da bi se ne veselil z ženico, ki se smeje in joka iz samega veselja!

Kedor hoče biti pesnik, treba najprej, da krepko, globoko čúti žalost in veselje in vso versto čúta, kar jih je med njima. To se ne more preveč povdarjati, to je prava „conditio sine qua non“. Ako vidim to pri pesniku, z vsem drugim bom imel blagovoljno poterpjenje, z okornostjo v izrazu, z nedoveršenostjo vnanje oblike, in kar je drugih napak. Kakó nedoveršena, kakó okorna, otročje nerodna je oblika v mnogokateri narodni pesmi, in vendar me gane, kader jo z nova slišim, kakor malokatera umetna pešem. Zakaj? ker je njen čút resničen, krepak, globok; saj narodni pesnik, — takó ga moramo imenovati, kedor je zložil tako pesem, in zložil jo je samo eden, dasi mu ne vemo imena — narodni pesnik ne poje iz ničemurnosti, iz dolzega časa, za čast in slavo, on poje, ker mu je prepolno serce: svojim čútom daje dušek s pesmijo. In takó bi moral peti tudi vsak umetni pesnik, samo da od njega smemo zahtevati tudi čistejšo obliko, zakaj se pa imenuje umetnega, in pesništvo umetnost? Kedor

ne poje takó, iz notranjega nagiba, kakor poje tič na veji, za to in samo za to, da si lajša serce, njega ne morem imenovati pesnika, če tudi „kuje svoje pesmi“ iz najblažjega namena. Zakaj pa vsakega nepokvarjenega človeka takó veseli tičje petje? Ali je morebiti res takó lepo? Kaka „primadona“ v kakem gledališči tretjega razreda gotovo stokrat lepše poje, čudno bi me pogledala, ko bi ji čestital, da poje kakor — ščinkovec! In vendar jaz stokrat raji poslušam, da ne govorim o boljših pevcih, ščinkoveca spomladi. Tič poje neposiljeno, naravno, iz notranjega nagiba, kakor vé in zna, brez vnanjega namena, kar se ne more vselej reči o primadoni ali tem in onem — pesniku! „Man fühlt die Absicht und man wird verstimmt“. To je! To je, kar nas moti pri mnogih, zlasti mladih poetih.

Na to se mi bode ugovarjalo: Kaj pa tebi to, iz kakega namena pojem? Če nisem zares žalosten, vesel, pa se delam žalostnega, veselega; da je le pesem dobra! — Dà, prijatelj, ko bi bila res pesem dobra; ali to je, vidiš, neprijetno, jaz pravim, dobro; da se pesmi pozna, iz kakega vira izvira: nek skriven pečat ima na sebi, ki te izdaje; res, vsak ga ne najde, tega pečata, a mnogo jih je, ki ga takoj zasledé, in ti so jako izbirčni, sitni ljudje. Ti meniš morebiti: to so kritiki! Ne, prijatelj, tudi taki ljudje, ki še niso morebiti nikedar slišali besede: kritika; in čudno bi se jim zdelo, ko bi jih imenoval kritike. To so ljudje, ki imajo zdrav okus, nepopačen čut, to je vse. — Kako se pa vé, da je pesem posiljena. Razloži, pokaži, dokaži! — V serce mi ne gre, družega ti zdaj ne morem reči; in zakaj mi ne gré v serce? Za to, ker je čut v njej ponarejen, posiljen in za to — ne krepák; to te je izdalo. Posiljen čut ní nikedar takó krepak, kakor resnični; ravno takó ponarejen demant ní nikoli takó terd, kakor je pravi.

Drugi mi zopet poreče: To ne zadeva mene, jaz ne ponarejam čutov, ne silim se peti; jaz čutim, kar pojem, žalost ali veselje, iz polnega serca pojem. — Verujem, prijatelj, ali tvoja posodica je majhena. Tvoji čuti so resnični, naj bó, ali krepki, globoki niso. Ti si še mlad in meniš, da si že vse izkusil; da si že prečutil vso žalost in radost tega sveta. Ali motiš se: koliko si pa videl že sveta? Tvoja žalost se mi zdi kakor žalost otroka, ki se mu je igrača poterla. Živi najprej, opazuj življenje, če imaš oko in serce za to; potem poskušaj peti!

S.

(Dalje prih.)

SLOVENSKI GLASNIK.

Pregled najnovejše serbske literature.

(Dalje.)

Resnica je, da so pisatelji in gojitelji ruskoslovenskega jezika vedno mislili o napredku svojega naroda, za katerega so pisali; in gorko domoljubje, katero so gojili za svojo sveto domovino, izpodbujalo jih je na domoljubna dela, da so hoteli biti učenički svojemu narodu. Samo napačno je bilo, da so ti pošteni domoljubi zabili jezik svojega naroda, in so z ruskoslovensčino zabredli na pota, kodar narod ni mogel za njimi; ker narodni jezik je vendar le edini pomoček, če se hoče slovstvo in sploh omika širiti med narodom. Ali kakor so bili prej serbskoslovenski jezik izpodrinili iz cerkve in iz literature, takó so tudi prišli pisatelji, kateri so preganjali ruskoslovenski jezik in so ga konečno tudi pregnali iz šole in iz literature, samo ne iz cerkve.

2. Ko je bil še ruskoslovenski jezik v čislih, rodil se je mož, kateri je bil samouk in je prvi razvidel, da se serbskemu narodu mora pisati v jeziku, ki ga narod ume. Ta mož je bil **Dositej Obradović**, rojen l. 1739. v Čakovu v Banatu. On je napovedal vojsko ruskoslovensčini, in se je boril za materinski serbski jezik z besedo in peresom do konca svojih dni z gaslom: „a koji (jezik) može više polzovati (koristiti), nego opšti celoga naroda jezik?“ Z njim se začenja doba novejšega serbskega slovstva.

Ko je Dositej Obradović v samostanu v Opavu premišljal o serbskih pisateljih, obesil je svojo „kaludjersko“ suknjo na tisto znano hruško v Opavu in je šel daleč med svet, ter si je pridno nabiral znanja in učenosti, da bi, vernivši se kedaj pozneje v domovino, osrečil narod svoj. Njemu ni zadoštoval samo katekizem, da si je, ko je prebiral življenje vseh svetnikov in svetnic božjih, tudi sam hotel svetnik postati, ampak on je dobival tudi ukovite knjige v roke, in je sprevidel, da je človeku zraven katekizma še mnogokaj treba znati.

(Dalje prih.)

T.

Listnica ured. G. M. G. v C. „Zvon“ zna toliko slovnice, da loči interogative od relativov. To, menimo, je vendar že pokazal. Samo ob sebi se umeje, da je tisti „kakoršen“ samo „lapsus calami“ pisateljev, prezret o popravljanji. — G. Zb . . . v Lj. Hvala! O priliki več. — G. M—n. Pesem prejeli; kader bo mogoče, izpregovorimo o njej. — G. J. J. v B. B. „Carmina amatoria“, to je križ. Eni so se pritoževali, da jih ni, zdaj se Vi pritožujete, da so. Teško vsem ustreči.

Naznanilo. Neprijetno je nam, da „Lepe Vide“, ki je bila namenjena za ves list, ne moremo nadaljevati. G. pisatelj ima, kakor je videti, zdaj toliko opravila na političnem polju, da nima časa misliti na lepoznavsko delovanje. Želimo mu dobrega vspeha.

Zvon izhaja 1. in 15. dan meseca; naročnina 4 gl. za vse leto; 2 gl. za polleta. Napis: Redaction des „Zvon“, Wien, Währing, Zellerhof 6.

Izdaje in ureduje: Jos. Stritar.

Tiskata: A. Keiss in P. Horn.